

ROZE REMINISCENTIES

Door Jaap Friso (artikel in Schorer magazine no 3, mei 2005)

Oudere homo's vertellen elkaar hun persoonlijke geschiedenis. Hoe was het voor de vooroorlogse generatie om 'zó' te zijn? Hoe ging het op het werk, op school, in het gezin en in de kerk? Roze ouderen delen hun herinneringen met gevoelsgenoten. En hun verhaal gaat niet verloren.

De oudere homoseksueel is ontdekt, lijkt het wel. En dat is maar goed ook. We worden allemaal oud en hebben dus op den duur profijt van de ontwikkelingen die nu gaande zijn. Schorer start in samenwerking met woonzorgcentrum De Gooyer in Amsterdam-Oost het project 'Roze herinneringen'. Initiatiefnemer is Ietje de Groot, stafmedewerker beleid, kwaliteit en scholing van De Gooyer: "We zijn het verhalen vertellen verleerd. Meestal zit de televisie er nu tussen. Terwijl je eigen levensverhaal van wezenlijk belang is. Het is prettig als je fragmenten daarvan met anderen kunt delen."

Al meer dan tien jaar wordt in De Gooyer gewerkt met herinnering (zie uitleg in kader). De Groot verbaasde zich over het effect. "Het werkt gewoon, dat zag ik. Ouderen staan stil bij hun eigen leven op een heel vanzelfsprekende manier. Het mooie is dat dit voor vrijwel iedere oudere geschikt is. Ik zie het als een seculiere vorm van zingeving en daar is in deze tijd behoefte aan." Na de conferentie over homoseksuele en lesbische ouderen, die Schorer in november 2002 organiseerde, kwam De Groot op het idee voor een speciale herinnering-insteek voor homoseksuelen. De Groot: "Ik wist van de grote eenzaamheidsproblematiek in deze doelgroep en de behoefte aan contact. Herinnering is een prachtige manier om elkaar te ontmoeten en de sociale infrastructuur te versterken. Eenzaamheid hoort bij oud zijn, maar voor homo-ouderen geldt dat nog sterker. Op deze manier kunnen oudere homo's elkaar leren kennen en bovendien hebben ze hun geaardheid gemeen. Over homoseksualiteit kunnen ze met andere ouderen meestal niet goed praten. Simpelweg omdat de ervaringen zo ver uit elkaar liggen."

Leesplankje

In woonzorgcentrum De Gooyer komen kleine groepjes ouderen in een serie bijeenkomsten bij elkaar onder leiding een herinnering-deskundige. Er is een ruimte speciaal ingericht waardoor een bepaalde sfeer is gecreëerd die met vroeger te maken heeft. Aan de hand van een thema halen de ouderen met elkaar herinneringen op en vertellen ze hun eigen verhaal. De begeleider bewaakt de lijn van het gesprek en soms moet de conversatie wat op gang geholpen worden. Dat kan met hulpmiddelen: bijvoorbeeld als er over school gesproken wordt, komt het leesplankje op tafel. De herkenbaarheid daarvan roept herinneringen op en vaak komen ouderen van het ene verhaal op het andere. Volgens Ietje de Groot straalt het plezier vaak van de bijeenkomsten af en is dat ook het belangrijkste doel. De Groot: "Het gaat er vooral om dat de deelnemers een leuke tijd hebben. Ondertussen delen ze hun ervaringen en hebben ze contact met anderen. Dat is al zinvol en positief. Daar komt nog bij dat licht dementerenden soms enorm opbloeien tijdens zo'n bijeenkomst. Die vertellen ineens van alles. Het geheugen wordt geprikkeld door deze manier van praten en dat is een mooi neveneffect. Maar het is geen doel op zich. Het vertellen van verhalen is het primaire doel en daar ben ik eigenlijk erg van gecharmeerd. Het verbetert het welzijn van ouderen, daar ben ik van overtuigd en dat heb ik ook waargenomen. Bovendien is het voor familie en kinderen heel bijzonder om ineens verhalen te horen die ze nog niet kenden. Meestal wordt er een soort logboek of herinneringsalbum gemaakt waardoor het geen eenmalige gebeurtenis is."

Foto op nachtkastje

Hens van Rijswijk (72) uit Amsterdam kan erover meepraten. Zelf is ze relatief open over haar geaardheid. Ze is meer dan dertig jaar actief binnen groep 7152 en stond aan de basis van de ouderengroep. Van Rijswijk ontmoet voldoende ouderen die openlijk homo zijn, maar ze heeft ook de andere kant leren kennen. Van Rijswijk: “Als vrijwilligster las ik in een verzorgingshuis voor aan een bijna blinde mevrouw. Op haar nachtkastje stond een foto van een vrouw en na enkele keren vroeg ik of dat familie van haar was. Ze kreeg een hoogrode kleur. Een paar bezoeken later vertelde ze dat het haar overleden vriendin was en kwam het verhaal er met stukjes en brokken uit. Ik moest eerst haar vertrouwen winnen.” Van Rijswijk merkt dat veel homoseksuele ouderen in vooral verzorgingshuizen niet over zichzelf en hun verleden durven te praten. Van Rijswijk: “Ze wonen met mensen die het veel over hun kinderen hebben. Zelf hebben ze geen verhaal, althans zo ervaren ze het. Ze zijn bang buitengesloten te worden of met nek aangekeken te worden als ze over hun geaardheid vertellen. Of dat zo zou zijn, is nog maar de vraag.” Vanwege het grote taboe ziet Van Rijswijk wel iets in groepen voor oudere homoseksuelen die elkaar hun verhaal vertellen. Al heeft ze de indruk dat het erg moeilijk zal zijn mensen te overtuigen om mee te gaan doen.

Op de koffie

Het enthousiasme over de reminiscentie van Ietje de Groot sluit mooi aan bij de oproep die Schorer deed aan zorginstellingen om samen te werken en voorstellen in te dienen voor projecten voor roze ouderen. De Groot schreef een projectvoorstel in overleg met Josee Rothuizen, die voor Schorer ouderenprojecten uitvoert. Rothuizen nam de fondsenwerving voor haar rekening en met succes: Stichting Sluyterman van Loo en RCOAK stelden subsidie beschikbaar, waardoor het project 'Roze reminiscenties' van start kon gaan.

De basis van de methode blijft in dit project onveranderd, maar details worden vertaald naar de belevingswereld van roze ouderen. Ook de samenstelling van de groepen zal anders zijn. Deelnemers aan de pilot kunnen kiezen voor een speciale mannen- of vrouwengroep of voor een gemengde groep. Rothuizen is ervan overtuigd dat reminiscentie een bijdrage kan leveren aan het doorbreken van eenzaamheid onder ouderen en een positieve stimulans kan zijn om isolement te doorbreken. Ze realiseert zich dat de verwachtingen niet te hoog moeten zijn. “Ontmoeting en contact is al prachtig. Maar ik kan me voorstellen dat mensen hun leven gaan herwaarderen via de verhalen die ze vertellen en te horen krijgen. Het is een mooie manier om op het leven terug te kijken en het op een positieve manier opnieuw te beleven. Een soort reflectie en bezinning. En wie weet komen er blijvende contacten uit voort waarbij de deelnemers bij elkaar op de koffie gaan of gemeenschappelijke interesses blijken te hebben.”

Logboek

De gespreksonderwerpen bij de homogroepen zullen wezenlijk anders zijn dan in woonzorgcentrum De Gooyer, omdat de thema's en levensloop vaak heel verschillend zijn. Rothuizen heeft nu al een rits vragen die op de bijeenkomsten aan de orde zouden kunnen komen. Hoe was het om homoseksuele gevoelens te hebben in de vooroorlogse periode? Wat deden de mensen toen en waar ontmoetten ze elkaar? Hoe was het op het werk, op school, in het gezin en in de kerk? Welke relatievormen en leefstijlen bestonden er? Josee Rothuizen is er heel erg nieuwsgierig naar, juist omdat er zo weinig bekend is van de verhalen en ervaringen van de generatie homo's die voor de oorlog opgroeide. Hens van Rijswijk noemt de geschiedschrijving een prachtige bijkomstigheid van het project. Volgens haar gaat er veel te veel verloren over de geschiedenis van homoseksualiteit. Van Rijswijk: “Al die verhalen over hoe het was om zo te zijn. Er is zo weinig over gesproken. Vroeger was ik er ook helemaal niet open over, ik ga er steeds gemakkelijker mee om.” Hens van Rijswijk werkte bij de KLM en op de Holland Amerika Lijn.

Vooral over dat laatste kan ze veel vertellen. Van Rijswijk: “Toen ik eenmaal openstond voor mijn gevoelens voor andere vrouwen, merkte ik hoeveel er eigenlijk gebeurde en hoe gemakkelijk het ging.” Het zijn vooral die verhalen waar Rothuizen op hoopt. Met nadruk stelt ze dat het om de positieve verhalen gaat. Dat wil niet zeggen dat er geen problemen of vervelende herinneringen aan de orde mogen komen, maar dat is niet de insteek. Het gaat niet om therapiegroepen. De begeleiders, die speciaal voor hun taak getraind gaan worden, zullen daar alert op moeten zijn. De initiatiefnemers zijn er nog niet helemaal uit hoe de verhalen bewaard kunnen worden. Het Homodok heeft al belangstelling getoond, maar de prioriteit ligt bij de deelnemers zelf. Bij andere reminiscentiegroepen werd er gewerkt met een soort logboek waarin de herinneringen staan opgeschreven.

Moeilijkste fase

Inmiddels zijn Rothuizen en De Groot in de moeilijkste fase beland: het werven van deelnemers. Er is veel koudwatervrees. Rothuizen: “Het is niet gemakkelijk om oudere homo's hiervoor te benaderen, omdat het geen coherente groep is. We moeten echt ons best doen om ze te vinden en dan is er vaak nogal wat huiver en wantrouwen. Oudere homo's zijn niet gewend om op hun geaardheid aangesproken te worden. Ze willen bovendien geen probleem zijn en niet zielig gevonden worden. Het is aan ons om uit leggen dat reminiscentie juist niet van zieligheid uitgaat.” Ook De Groot vindt het spannend hoe de werving van deelnemers gaat verlopen. Ze stelt dat in principe iedereen welkom is, maar dat uit ervaring is gebleken dat mensen met een slecht gehoor weinig aan de sessies hebben. Verder is reminiscentie minder geschikt voor mensen met ernstige trauma's, bijvoorbeeld met een verleden van misbruik of verwaarlozing, en ouderen met een psychiatrische achtergrond. Hens van Rijswijk is alvast enthousiast over het initiatief. Van Rijswijk: “Het is alleen al goed dat oudere homo's wat meer aan de praat raken over zichzelf”.

Andere projecten voor oudere homo's:

De laatste jaren komen er verschillende projecten van de grond die aansluiten bij de belevingswereld van oudere homoseksuelen. Schorer start dit jaar het reminiscentieproject, maar al sinds 2001 wordt buddyzorg verleend aan homoseksuele ouderen.

Deze vorm van buddyzorg kan variëren van koffiedrinken en praten of samen een concert of bioscoop bezoeken tot praktische hulp zoals samen boodschappen doen of begeleiding naar een ziekenhuis. Voor veel oudere cliënten is alleen al het feit dat de buddy homoseksueel of lesbisch is, een geruststelling. Ze voelen zich hierdoor meer gewaardeerd en begrepen in hun levenssituatie. Uit onderzoek bleek vorig jaar dat oudere homoseksuelen deze ondersteuning zeer waarderen. Elders in dit magazine leest u meer over eenzaamheidsproblematiek bij ouderen en de interventies daarvoor.

Fragmenten uit: *Gevoelsgenoten van zekere leeftijd. Levensverhalen van oudere homoseksuele vrouwen en mannen.* Judith Schuyf, Uitgave Schorer Boeken 1997.

Miep Brouwer (1920)

“We werden volledig door de wederzijdse families geaccepteerd. Ik vond ze erg naïef in de familie. Ze hadden er geen idee van, er werd ook geen woord over gesproken. Het werd allemaal vanzelfsprekend ingecalculerd. Mijn ouders kwamen op bezoek, we legden een kaartje en het was erg gezellig. Ik stelde toen eigenlijk niet zoveel eisen aan het leven. We deden allebei een deel van het huishouden. Zij was verpleegster en had dus wisseldiensten en zo. Zij was nogal handig. We gingen nooit uit in de subcultuur. We gingen in die tijd ook niet om met andere lesbische stellen.

Je hebt je werk, je familie, je sport, die behoefte aan anderen komt pas als je gepensioneerd bent.”

Bertus Wijngaarden (1922)

“Aan het eind van de jaren veertig ben ik in Enschede gaan werken. Van daaruit ben ik een keer met twee vrienden naar het DOK in Amsterdam geweest. Het was bal masqué die avond en ik heb toen de hele avond met iemand gedanst. Een half jaar later ging ik voor vakantie weer naar Amsterdam. 's Avonds ging ik natuurlijk weer naar het DOK. Tegenover mij zaten drie mannen. Een zei: 'Kijk mij eens aan, herken je me niet meer? Herinner je je nog dat je een half jaartje geleden met mij gedanst hebt?' Het was liefde op het eerste gezicht. Hij was van die dag af al verliefd op mij. Dat was een fantastisch fijne man. Ik was toen zo'n 26, en hij was achttien jaar ouder dan ik.”

Els Hondius (1930)

“Doordat ik in de vrouwenbeweging ben gestapt, ben ik ontzettend veel vrouwen tegengekomen die lesbisch waren en gescheiden en ik voel me daar ook lekkerder bij. Dat hoef ik niet uit te leggen. Daarvoor heb ik veel muziek gemaakt, ik heb viool gespeeld en in een strijkkwartet en kleinere orkesten gezeten. Veel van mijn kennissen en vrienden kwamen daar vandaan, die waren meestal hetero. Ik ben een tijd actief geweest in het vrouwenhuis. Ik heb in een filmgroep gezeten en achter de bar gestaan. Via mijn tweede vriendin, die veel jonger was dan ik, ben ik ook in een andere kring terecht gekomen. Die had zo'n hele kring van vriendinnen, ook lesbische.”

Meer informatie:

**Switchboard, het informatiepunt van Schorer, 020 - 623 65 65,
ma t/m vrij van 12.00 tot 22.00 uur, weekend van 16.00 tot 20.00 uur**

helpdesk@switchboard.nl

www.schorer.nl

Nieuw! Handleiding Roze Reminiscentie.

Naar aanleiding van het succesvolle project 'Roze Reminiscentie' is er een handleiding voor het opzetten en begeleiden van reminiscentiegroepen voor oudere lesbische vrouwen en homoseksuele mannen verschenen. Deze handleiding kost €7,50 en is te bestellen bij [Letje de Groot](#)